

Zimní krajina kolem Salcburku inspirovala Josefa Mohra k napsání koledy Tichá noc

Pojďme znovu objevit vánoční koledu

Tichá noc, svatá noc...

Také se vám koleda Tichá noc zdá příliš sladká a romantická, nebo se vám už oposlouchala? Možná si ji znovu zamilujete, až poznáte pozoruhodné okolnosti jejího vzniku. Poprvé zazněla na půlnoční mši **24. prosince 1818** v Oberndorfu, ale slavnou se stala až o mnoho desítek let později.

Místo vzniku

Od raného středověku až do zavedení železnice hrálo městečko Oberndorf-Laufen, ležící sedmnáct kilometrů od Salcburku, důležitou ekonomickou roli. Žily zde převážně rodiny obchodníků, překupníků a loďářů, kteří po řece Salzach přepravovali sůl. Laufen bylo bohaté město, Oberndorf chudé předměstí, kde bydleli dělníci-loďaři.

V době vzniku koledy byl právě bohatý kraj chudý jako nikdy předtím. Život lidí totiž silně poznamenaly napoleonské války. Pomoc nacházeli v církvi. V salcburském kraji byla z nařízení arcibiskupa bohoslužba oproštěna od pompézností a při sborových zpěvech byla povolena němčina. Latinsky se zpívalo pouze v klášterních kostelech. Lidem dělalo dobře potěšit duši zpěvem v jazyce, kterému rozuměli.

Báseň kněze lidumila

Josef Mohr nebyl spisovatelem. Kromě básně Tichá noc, jejíž zhudebněná podoba ho proslavila po celém světě, se dochovala jen jedna jeho báseň a barokně se rýmující modlit-

ba. Narodil se 11. prosince 1792 v Salcburku ve velmi chudých poměrech jako druhé nemanželské dítě. Příjmení Mohr dostal po zběhlém vojákovi, kterého jako otce nikdy nepoznal. Jeho matka Anna Schoiberinová pletla a prodávala svetry. Křesťním otcem neboli kmotrem mu byl salcburský kat. Zřejmě si tak alespoň částečně vylepšoval svou nevalnou reputaci.

Josef Mohr, stejně jako ostatní děti z chudých rodin, neměl šanci studovat. Ale padl do oka dómskému vikáři Johannovi Nepomukovi Hiernlemu, který se bystrého chlapce ujal a studium mu financoval. Na oplátku musel Josef zpívat a hrát na housle ve sboru univerzitního kostela a v chrámu Benediktinského kláštera v Salcburku. Pokračoval ve studiu teologie a v roce 1815 byl vysvěcen na kněze. Kněžskou dráhu nastoupil jako pomocný kněz v zapadlé vesnici Mariapfarr víc než sto kilometrů od Salcburku. Zde pravděpodobně v roce 1816 napsal i text slavné koledy.

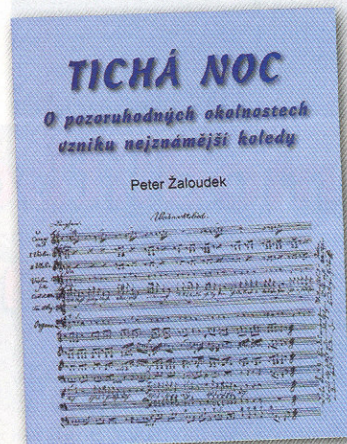
Páter Josef Mohr se často setkával s lidmi v hospodě, chodil

fovo přeložení, protože jim vadila „jeho blízkost k lidu“. Byl nepohodlný, proto musel putovat z jedné vesnice do druhé. Teprve v roce 1837 byl jmenován kaplanem v malé horské osadě Wagrain u St. Johann in Pongau, kde je dnes známé lyžařské středisko. S pomocí dobrovolníků tam vybudoval školu, kde vyučoval až sto sedmdesát dětí. Zemřel v roce 1848 v takové chudobě, že museli prodat jeho osobní věci, i kytaru, na které kdysi poprvé hrál koledu Tichá noc, aby ho vůbec mohli pohřbit.

Slavná melodie

Osud autora hudby – uznávaného skladatele Franze Xavera Grubera – byl velmi podobný Mohrovu. Narodil se 25. listopadu 1787 jako páté ze šesti dětí v chudé rodině tkalce. Nebýt učitele Andrease Peterlechnera, který v něm objevil velký hudební talent a začal ho učit hře na varhany, u tkalcovství by zůstal. Prozíravý učitel zprostředkoval Franzovi i další studium hry na varhany a připravil ho na učitelské zkoušky, které v roce 1806 úspěšně absolvoval. První učitelské místo nastoupil v Arnsdorfu, kde působil přes dvacet let jako varhaník, kostelník a učitel. Jeho pedagogické schopnosti chválí úřední spis z roku 1821, který po inspekční kontrole všech škol v kraji hodnotí Gruberovu školu v Arnsdorfu za „nejlepší ze všech“. Zde také zkomponoval mnoho hudebních děl s církevní tematikou, mezi nimi i melodii Stille Nacht, kterou napsal během Štědrého dne roku 1818 pro kostel v nedalekém Oberndorfu, kde působil jako pomocný varhaník.

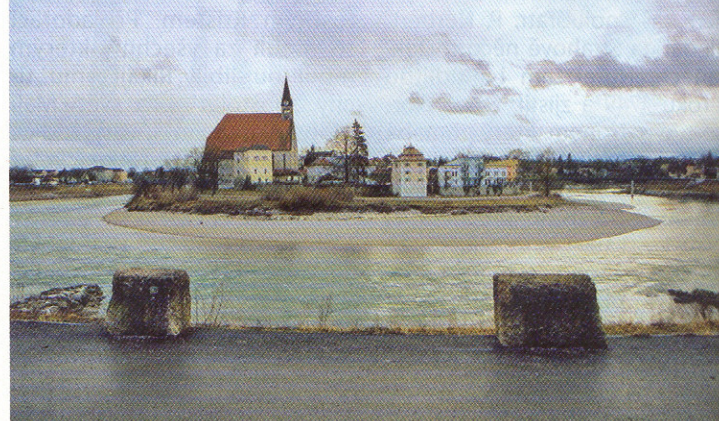
Nejvýznamnějším mezníkem jeho tvorby byl ale rok 1820, kdy na slavnosti 300. výročí posvěcení mariánského poutního kostela v Arnsdorfu zazněla

Knihu Petra Žaloudka dostanete v distribuci Karmelitánského nakladatelství

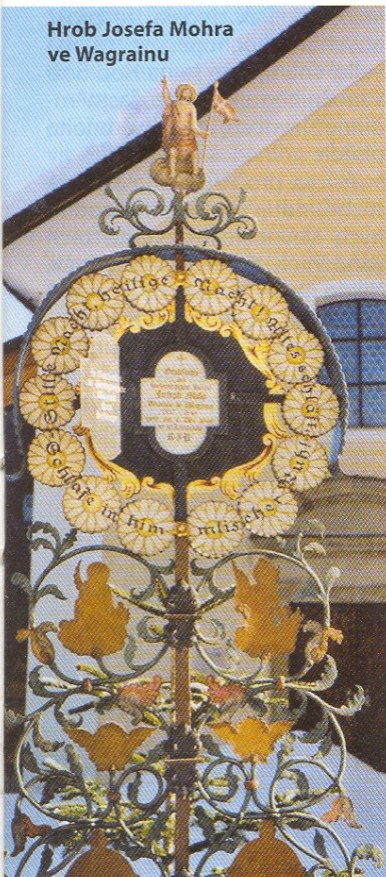
na divadelní představení loďářů, zpíval s nimi a bydlel v jednoduchém domku. Zachovalo se několik stížností biskupovi, kde jeho představení žádali o Jose-

Poprvé zazněla koleda v městečku Oberndorf-Laufen

Hrob Josefa Mohra
ve Wagrainu

V roce 1821 opravoval varhany kostela v Oberndorfu známý varhaník Carl Mauracher. Při práci objevil noty koledy. Vzal je s sebou domů a předal místnímu varhaníkovi. Tomu se koleda zalíbila a šířil ji dál. Tehdy se celé rodiny věnovaly zpívání, mezi nimi i pětičlenná rodina Rainerových nebo čtyřčlenná rodina sourozenců Strasserových. Ti měli dílnu na výrobu rukavic a při jejich prodeji po Rakousku, Německu a jiných zemích zpívali tyrolské lidové písně a do svého repertoáru zařadili i píseň Stille Nacht.

První mediální zprávu přinesl v roce 1831 Lipský deník, který informoval o vystoupení sourozenců Strasserových a o krásné tyrolské koledě Stille Nacht. O rok později, při další návštěvě Lipska, stejné noviny píší: „Kéž by se sourozenci Strasserovi cítili v co nejlepší kondici, aby se jim v předvánoční době znovu povedlo co nejlépe zazpívat překrásnou koledu Tichá noc.“

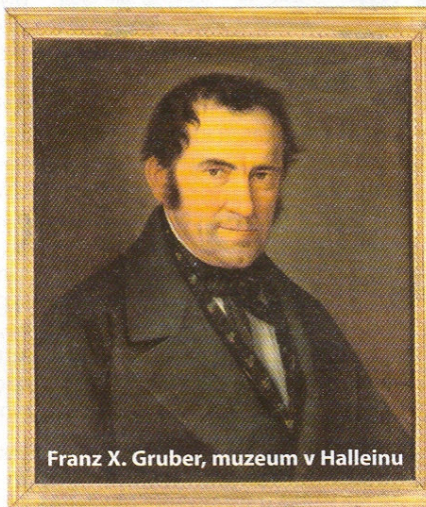
V roce 1838 najdeme píseň v oficiálním lipském zpěvníku

jedna z jeho mší, a tehdy se z venkovského varhaníka pomalu stával uznávaný skladatel. Ani jemu se nevyhýbaly ztráty, dvě ženy pochoval a ze dvanácti dětí přežily jen čtyři.

V roce 1829 odchází Franz Gruber z Arnsdorfu do nedalekého Berndorfu, kde působil jako učitel sto třiceti dětí a zároveň i jako varhaník. O několik let později získal místo varhaníka a dirigenta chóru v městě Hallein. Zde působil až do své smrti roku 1863. Pohřben je naproti kostelu, ve kterém hrál a zároveň před domem, kde bydlel. V jeho bytě v Halleinu se dnes nachází muzeum, kde najdeme i několik jeho obrazů.

První zmínky

Vratme se však ke koledě, která proslavila Gruberovo jméno víc než jeho asi 90 dalších hudebních děl. Poté, co poprvé zazněla na půlnoční mši 24. prosince 1818 v kostele sv. Mikuláše v Oberndorfu, nastalo kolem ní ticho. Je možné, že ji Gruber sem tam příležitostně hrál, možná ji hrával i P. Josef Mohr na všech místech svého působení, když v roce 1819 opustil Oberndorf. V každém případě koleda nezaujala nato-lik, aby se stala slavnou.

Franz X. Gruber, muzeum v Halleinu

a v roce 1843 se stává součástí německého hudebního fondu. Ohlas měla nejen u katolíků, ale i u protestantů. Mohrův text totiž není striktně katolický, tj. se silným důrazem na Mariánskou úctu. I když se o Marii v textu zpívá, hlavní postavou je Kristus a jeho vykupitelské poslání.

V roce 1939 pěvecká rodina Rainerových zpívala koledu při svém turné po Americe. O několik let později už ji najdeme ve zpěvnících různých církví Ameriky, např. v roce 1840 u baptistů, v roce 1849 u metodistů. Pěvecké sbory z okolí Salcburku ji zase šířily po Evropě. Misionáři ji přinášeli do rozličných končin světa. Všude byla uváděna jako typická tyrolská lidová píseň.

Gruberovy varhany v Halleinu

Pravda o autorech

Nakonec však bylo spravedlnosti učiněno zadost. V roce 1854 napsala královská pruská dvorní kapela v Berlíně dopis P. Ambrožovi Prensteinerovi, sborovému inspekčnímu benediktinského kláštera sv. Petra v Salcburku, žádost o objasnění autorství koledy. Všeobecně se totiž usuzovalo, že autorem by mohl být bratr skladatele Josefa Haydna, Johann Michael. Právě v té době byl členem pěveckého salcburského sboru Gruberův syn Felix. Ten o tom řekl otci a Franz Gruber napsal 30. prosince 1854 dopis, ve kterém popisuje vznik koledy:

„Bylo to 24. prosince roku 1818, když pomocný kněz Josef Mohr v nově vytvořené farnosti sv. Mikuláše v Oberndorfu předal tamnímu zástupci varhaníka Franzi Xaveru Gruberovi, který byl toho času učitelem v Arnsdorfu, báseň s prosbou o napsání příhodné melodie pro dva hlasy, sbor a kytaru. Posledně jmenovaný předal ještě téhož večera hudebně nadanému duchovnímu dle jeho přání kompozici, která téže svaté noci za všeobecného aplausu byla zazpívána...“

Z jiných Gruberových textů

víme, že Gruber zpíval bas, Mohr tenor, refrén zpíval sbor a Mohr hrál na kytaru. Zmiňovaný dopis je mnohem delší. Už při letmém pohledu je zřejmé, že Gruber píše nevšedně skromně a věrohodně. Stalo se tak šest let po smrti Josefa Mohra, a kdyby jeho jméno neuvedl, nikdo by mu nemohl nic vyčítat. Přesto píše pravdivě a nezištně, kdo byl iniciátorem koledy. Z celého dopisu prosvítá vzájemné přátelství a úcta mezi oběma hudebníky.

V průběhu následujících let docházelo ještě sem tam k diskusím o autorství. Dnes však již seriózní znalec nepochybuje o Mohrově a Gruberově spoluautorství. Koleda byla napsaná jako projev vzájemného přátelství a hluboké víry obou mužů a jejich společné lásky k hudbě a umění. Vznikla v době, kdy duše lidí usouzené neustálými napoleonskými válkami potřebovaly potěšit, pohladit a povzbudit. A to se jí povedlo. Stala se nejznámější koledou všech dob, její text byl přeložen do více než tří set jazyků, a tak se s ní i o letošních Vánocích budou těšit lidé na celém světě.

(Podle Petra Žaloudka: *Tichá noc, Rosice, Gloria 2008*)

Připravila Jana Šilhavá

Foto Peter Žaloudek

Fara ve Wagrainu

Vánoční koledy z Rakouska

Poučení o pozoruhodných okolnostech vzniku koledy Tichá noc, budeme ji možná zpívat s ještě větší chutí. Aby nám nechyběla slova, nabízíme nápěv i text. Jak v originále, tak v nádherném překladu Václava Renče. Akordické značky připomínají, že koleda by se měla přednostně hrát s kytarovým doprovodem jako před 190 lety v Oberndorfu. Další cizojazyčné koledy najdeme ve sbírce Pavla Svobody Zpěvy vánoční Evropy.

Tichá noc – Stille Nacht

Rakouská

Nápěv: Franz Xaver Gruber (1787–1863)

Text: Joseph Mohr (1792–1849)

Český text: Václav Renč (1911–1973)

Mírně

B^b

F

(F7)

1. Ti - chá noc, pře - sva - tá noc. V spán - ku svém
1. Stil - le Nacht, Hei - li - ge Nacht. Al - les schläft,

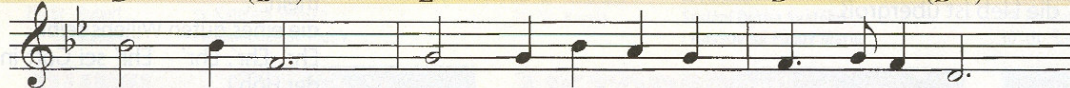
B^b

(B^b7)

E^b

B^b

(B^b7)

dý - chá zem, půl - noc od - bi - la, měs - to šlo spát,
ein - sam wacht nur das trau - te, hoch - hei - li - ge Paar.

E^b

B^b

F

F7 (A dim)

zdří - mli dáv - no i pas - tý - ři stád, jen Bo - ží lá - ska, ta
Hol - der Kna - be im lo - cki - gen Haar, schlaf in him - mli - scher

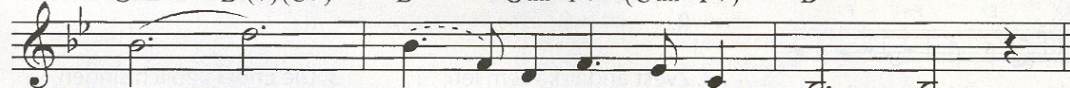
G mi

B^b(7)(C9)

B^b

G mi F7 (C mi F7)

B^b

bdí, jen Bo - ží lá - ska, ta bdí.
Ruh, schlaf in him - mli - scher Ruh.

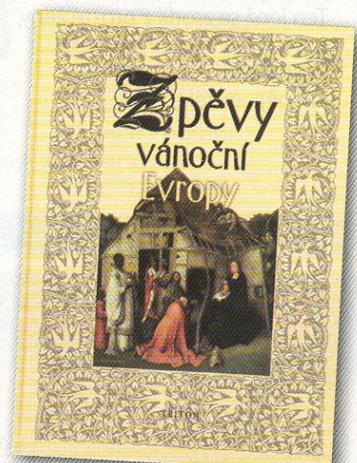
2. Tichá noc, přesvatá noc,
náhle v ní jásoť zní,
vstávej, lide můj,
tmu z očí střeš,
v městě Betlémě
Bůh zrozen dnes,
z lásky se
člověkem stal,
z lásky se
člověkem stal.

v hloubi srdce však
Gloria zní,
dik, že hříšník
se s důvěrou smí
u svatě rodiny
hřát,
u svatě rodiny
hřát.

2. Stille Nacht, Heilige Nacht,
Hirten erst, kung gemacht!
Durch der Engel
Haleluja

tönt es laut von
fern und nah:
Christ der Retter ist da,
Christ der Retter ist da!

3. Stille Nacht, Heilige Nacht,
Gottes Sohn, o wie lacht
lieb aus deinem
göttlichen Mund,
da uns schlägt
die rettende Stund,
Christ, in deiner Geburt,
Christ, in deiner Geburt!

ZPĚVY VÁNOČNÍ EVROPY

Nejrozsáhlejší sbírka evropských vánočních písní, jaká kdy u nás byla vydána, obsahuje 177 písní a koled. Během čtvrt století je shromáždil čtenářům Naší rodiny známý sběratel koled Pavel Svoboda. Všechny písně jsou publikovány dvojjazyčně, tj. s původním textem a souběžně s českým překladem. Nápěvy písní jsou opatřeny akordickými značkami. Okolnosti vzniku osvětlují poznámky a komentáře. Písně jsou pro přehlednost řazeny podle jednotlivých států. Sborník vydalo nakladatelství Triton, www.tridistri.cz